

Asia: VN/24185/2023

Lausuntopyyntö terrorismirikostyöryhmän mietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

-

Yleistä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Helsingin käräjäoikeus toteaa lausuntonaan terroristisia rikoksia koskevan rangaistussäntelyn uudistamista koskevasta oikeusministeriön työryhmämietinnöstä 2024:40, että käräjäoikeus on ollut työryhmässä edustettuna ja voinut siten tulla kuulluksi työryhmätyöskentelyn aikana. Esitystä ei ole työryhmätyöskentelyn aikana vastustettu. Käräjäoikeus kannattaa luonnollisesti mietinnön mukaista pyrkimystä saada rangaistussäännökset selkeäksi ja kattavaksi kokonaisuudeksi suhteessa sääntelyn tavoitteeseen eli ihmisten henkeä, terveyttä ja turvallisuutta hyvin vakavasti vaarantavan rikollisuuden torjumiseen. Käräjäoikeudella ei tähän nähden ole periaatteellista huomauttamista esitettävien kriminalisointien ja rangaistusasteikkojen tarkennusten johdosta. Sama koskee muutospakettiin kuuluvia tarkennuksia pakkokeinolakiin, poliisilakiin ja eräisiin muihin lakeihin.

Jäljempänä tuodaan esiin joitakin kommentteja jaoteltuna väliotsikoittain.

Rangaistussäntelyn selkeyttäminen

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Mietinnössä on kerrottu laajasti terrorismirikoksia koskevien säännösten lainsäädäntöhistoriasta ja 2000-luvulla tiheässä tahdissa toteutetuista yksittäisistä, tarkentavista lainmuutoksista. Niiden seurauksena rikoslain 34 a luvun säännökset eri voimaantuloaikoineen ja lukuisine erillisine lainvalmisteluasiakirjoineen ovat varsin hankalasti hahmotettavissa. Esitetty yhtenäistetty kokonaisuus, määritelmien uudelleensijoittelu, rikosnimikkeiden ja tunnusmerkistöjen

täsmäntäminen sekä lainkohdille laaditut yhteiset perustelut tulevat epäilemättä selkeyttämään ja helpottamaan myös lainsoveltajan työtä.

Rangaistussäätelyn kattavuus

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Mietinnön perusteluista nähtävissä olevin tavoin lakiesityksessä on pyritty kriminalisoimaan kaikki ajateltavissa olevat terrorismiin ja sen edistämiseen liittyvät valmisteluvaiheet. Perusratkaisut kriminalisoinneista on sinänsä tehty jo aikaisemmissa lainmuutoksissa. Nyt on kysymys tarpeellisiksi koetuista tarkennuksista, selkeyttämisestä ja rikoslain 34 a luvun rakenteellisesta yhdenmukaistamisesta. Mietinnössä on tarkasteltu toimeksiannon mukaisesti perusteellisesti Suomen terrorismirikossäännösten sisältöä ja rakennetta, otettu huomioon kansainvälisten sopimusten edellytykset ja niitä koskevien valvontaelinten toimenpidesuosituksen, suoritettu vertailua vertailumaiden vastaavan lainsäädännön kanssa sekä otettu huomioon aikaisemmissa lainmuutostilanteissa annetut asiantuntijalausunnot.

Se, että terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen (2 §) tekotapoihin esitetään lisättäviksi törkeä raiskaus, törkeä lapsenraiskaus, törkeä ryöstö ja törkeä vapaudenriisto, on kannatettava ja epäilemättä tarpeellinen täydennys.

Rikoslain 34 a luvun 4 §:n mukainen terrorismirikoksen valmistelu on esitetyltä tunnusmerkistöltään tekotapojen sisällön suhteen (sopiminen toisen kanssa, suunnitelman tekeminen, esineeseen tai aineeseen liittyvä toimi) riittävän avoin ja yleiskattava.

Lainsäädännön kattavuus ja toimivuus tulee arvioitavaksi tarkemmin, kun täsmennettäviä pykäläiä sovelletaan rikosoikeudenkäynneissä.

Rangaistusasteikot

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Käräjäoikeudella ei ole esitettyjen rangaistusasteikkojen johdosta huomauttamista. Esitettyjen asteikkojen keskinäisessä suhteessa eri rikosten välillä ei vaikuta olevan aikaisemmissa lainsäädäntövaiheissa olleita ristiriitaisuuksia.

Tunnusmerkistöjen selkeys

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Käräjäoikeus katsoo, että esitetty kieliasu ja termien parempi selkokieliisyys tekee uusien säännösten tunnusmerkistöistä selkeämpiä ja helpommin hahmoteltavia. Esimerkkinä tästä on sanojen ”joka edistääkseen terroristiryhmän toimintaa tai tietoisena siitä, että hänen toimintansa edistää sitä, varustaa tai yrittää varustaa...” korvaaminen suoraviivaisemmilla sanoilla ”joka terrorismirikoksen tai

sen valmistelun tekemistä varten varustaa tai yrittää varustaa...” (uusi 6 §, terroristiryhmän toimintaan osallistuminen).

Kriminalisointiesitykset ovat täsmennyksessä muodossaan käräjäoikeuden mielestä riittävän täsmällisiä ja tarkkarajaisia. Keskeiset termit ”terroristinen tarkoitus” ja ”terroristiryhmä” on riittävän selkeästi määritelty. Tunnuksimerkistöjä ei käytännössä voitane tuomioistuimen harkintavaltaa poistamatta muotoilla esitettyä tarkkarajaisemmiksi. Siltä osin kuin tunnuksimerkistöt ovat avoimempia, ne ovat käytännössä vastaavalla tavalla avoimia kuin useimpien muidenkin rikosten tunnuksimerkistöt. Niiden näytöllinen ja oikeudellinen arviointi jää tuomioistuimen harkintaan. Lainsäätäjän tarkoitus kunkin säännöksen sisällöstä käy käräjäoikeuden mielestä riittävällä tavalla ilmi esityksen perusteluista.

Kyseisistä säännöksistä tähänastisessa muodossaan on Suomessa jonkin verran, vaikkakin vähän, soveltamiskokemusta. Oikeuskäytännön vertailua on ollut mahdollista tehdä myös Ruotsissa olleiden vastaavien oikeustapausten osalta. Vakavien terrorismirikosten etukäteisten valmistautumistointien ja niiden edistämisen säätäminen rangaistavaksi ja mahdollisuus puuttua niihin tarkkailu- ja esitutkintatoimin jo varhaisessa vaiheessa on luonnollisesti äärimmäisen tärkeää. Kuitenkin kyseisten kriminalisointien tosiasiallista soveltamisalaa lainkäyttötasolla rajoittaa kaikkien tahallisina rangaistavaksi säädettyjen rikosten syyksilukemiselta edellytettävä riittäväntasoinen näyttö rikoksesta epäillyn tahallisuudesta ja tietoisuudesta. Säännösten soveltamisen haasteellisuus esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa on ollut ja tulee oletettavasti jatkossakin olemaan nimenomaan näytöllinen. Silloin kun kysymys on terrorismirikoksen tekemistä edeltäneistä valmistautumisvaiheen edistämistä, kuten kouluttamis- tai rahoittamisrikoksista, on epäillyn tekijän tahallisuutta ja tietoisuutta suhteessa epäiltyyn tulevaisuudessa tapahtuvaksi arvioitavaan terrorismirikokseen usein vaikea näyttää toteen. Tämä vaikeus on sinänsä huomioitu jo rikoslain 34 a luvun varhaisemmissa esitöissä (HE 188/2002 vp) ja myöhemmissä työryhmämietinnöissä. Käräjäoikeus on muun muassa aikaisemmassa terrorismin rahoittamista koskevasta muutosesityksestä HE 135/2020 vp lakivaliokunnalle antamassaan lausunnossa painottanut epäillyn rahoittamisrikoksen etäisyyttä itse terrorismirikokseen. Mitään valmistelevia toimia terrorismirikoksen tekemiseksi ei ole tarvinnut vielä aloittaa. Terroristin rahoittamisen rangaistavuus edellyttäisi kuitenkin, että rahoitettava henkilö aikoo tulevaisuudessa tehdä terrorismirikoksen. Arvioitavaksi tulisi onko henkilöä taloudellisesti tukenut rahoittaja tiennyt ja osannut arvioida rahoitusta antaessaan, että kysymys on ollut laissa tarkoitettusta terroristista. Kysymys on tulevaisuuden ennustamisesta eli rahoitettavan henkilön tulevan käyttäytymisen ennustamisesta. Toiminnan ja sitä koskevan tahallisuuden toteennäyttäminen syyte- tai tuomitsemiskynnyksen ylittymisen edellyttämällä tavalla on tämänkaltaisen rangaistussäännöksen osalta yleensä erityisen vaikeaa vastaavasti kuin rikoslain 34 a luvun mukaisen terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelun ja muidenkin rikoslain 34 a luvussa säädettyjen terrorismin edistämistä koskevien varhaisen vaiheen rikosten kohdalla. Myös täsmennettäväksi esitetyn uuden 4 §:n mukainen terrorismirikoksen valmistelu koskee tilannetta, jossa pyritään arvioimaan epäillyn rikosentekijän subjektiivista aikomusta varhaisessa vaiheessa ennen kuin rikoksen tekemisessä on siirrytty edes yritysasteelle. Mahdollisen terrorismirikoksen tekemistä varten tehdyn yksityiskohtaisen suunnitelman tai toisen henkilön kanssa tehdyn sopimuksen olemassaolon toteennäyttäminen on oletettavasti useimmiten vaikeaa. Valmistelutoimen yhteys rikokseen ja terroristiseen tarkoitukseen voidaan usein selvittää vasta jälkikäteen, kun rikos tai sen yritys on jo

toteutunut. Rikosvastuun syntyminen edellyttää aina myös jonkinlaisia objektiivisesti havaittavia ulkoisia tekoja, koska pelkästä ajattelusta ei voida rangaista. Tunnusmerkistö on pitkälti verrannollinen rikoslain 21 luvun 6a §:ssä (435/2013) säädetyn toisen vastaavanlaisen rikoksen, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun tunnusmerkistön kanssa. Esimerkkinä viimeksi mainitun rikoksen soveltamiskäytännössä esiin tulleista näytöllisistä vaikeuksista on korkeimman oikeuden käsiteltävänä ollut epäiltyä kunniamurhaa koskeva oikeustapaus, josta on annettu ratkaisu KKO 2017:52. Helsingin hovioikeuden niin sanotussa al-Shabaab -järjestöä koskevassa terrorismirikosjutussa 23.3.2016 antaman tuomion n:o 16/111925 perusteluissa vahvistetuin tavoin rikoslain 21 luvun 6a §:n hallituksen esitykseen HE 141/2012 vp voidaan tukeutua myös arvioitaessa terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelun rangaistavuuden täyttymistä. Niin on tehty myös eräissä muissa oikeustapauksissa, joissa on tuotu esiin se edellä mainitussa hallituksen esityksessä HE 141/2012 vp (s. 5, 18, 35-36) painotettu seikka, että valmistelurikos edellyttää korotettua tahallisuutta ja että rangaistavaa valmistelua voi olla vasta jokin konkreettinen ulkomaailmassa ilmenevä teko, valmistelutoimi.

Edellä viitatut yleisellä tasolla hyvin tiedostetut rikoksesta epäillyn tietoisuutta ja tahallisuutta koskevat näyttöongelmat kuuluvat rikosoikeudenkäynteihin. Käräjäoikeus ei näistä näkökohdista huolimatta pidä rikoslain 34 a luvun rangaistussäännösten tunnusmerkistöjä itsessään sanamuotojen osalta epäselvinä eikä usko, että pykälien myöhemmässä käytännön soveltamisessa muodostuisi tulkintaongelmia sen suhteen, mitä lainsäätäjä on tarkoittanut

Käräjäoikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että terrorismirikoksen valmistelua koskevaan, päivitettäväksi tulevaan 4 §:ään ei ole esitetty säädettäväksi niin sanottua tehokasta luopumista koskevaa säännöstä. Sellainen on liitetty edellä mainittuun samankaltaiseen rikoslain 21 luvun 6a §:ään 2 momentiksi seuraavansisältöisenä: ”Jos vaara rikoksen toteuttamisesta on ollut muista kuin satunnaisista syistä vähäinen taikka jos henkilö on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen valmistelusta, estänyt sen jatkumisen tai muuten poistanut oman toimintansa merkityksen rikoksen valmistelussa, 1 momenttia ei kuitenkaan sovelleta.” Työryhmämietinnössä on sinänsä muun muassa matkustamisrikosta koskevissa perusteluissa huomioitu tehokkaan katumisen vaikutus. Oikeuskäytännön tapauksissa tällainen vastuusta vapauttamista koskeva luopumisväite on ollut valmistelurikossyyteasioissa arvioitavana varsin usein, kuten esimerkiksi suunniteltuja yliopistoiskua ja kouluampumista koskevissa syyteasioissa, joissa syytteet oli perustettu rikoslain 21 luvun 6a §:n mukaiseen epäiltyyn valmistelurikokseen, sekä myös Helsingin käräjäoikeuden 24.1.2018 niin sanotussa vierastaistelijatapauksessa R 17/8720 antamassa terrorismirikostuomiossa, jossa syyte koski senhetkisen rikoslain 34 a luvun mukaista terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen valmistelua. Viimeksi mainitun ratkaisun perusteluissa todettiin, että vaikka rikoslain 34 a luvussa ei ole vastaavaa nimenomaista viittaussäännöstä valmistelusta luopumiseen kuin rikoslain 21 luvun 6a §:ssä, pidettiin selvänä, että myös kyseisessä epäillyssä terrorismivalmistelussa voisi mahdollinen vapaaehtoinen luopuminen ja senperusteinen rangaistavuuden poistuminen tulla näytöllisesti arvioitavaksi rikosoikeudellisen yleisperiaatteen perusteella.

Salaisia pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat lakiehdotukset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Pakkokeinoja ja salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat muutosehdotukset ovat käytännössä rikoslain 34 a luvun muutoksista johtuvia teknisiä, välttämättömiä muutoksia.

Käräjäoikeus painottaa tähän liittyen sitä käytännön osoittamaa tosiseikkaa, että terrorismirikoksesta epäillyn henkilön tarkoituksen etukäteisen selvittämisen kannalta ovat ensiarvoisen tärkeässä asemassa pakkokeinolain 10 luvun salaiset pakkokeinot. Ilman niitä riittävää näyttöä valmisteluvaiheisista terrorismirikoksista ei useimmiten kertyne. On selvää, että yhteiskunnallisen turvallisuuden kannalta katsottuna yleisessä intressissä on pyrkiä tekemään myös tältä osin kaikki voitava lainsäädännöllisesti, jotta epäilyihin yleisvaarallisista terroriteoista voitaisiin puuttua viranomaisten toimesta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Muut rikoslain 34 a luvun muuttumiseen liittyvät lakiehdotukset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Uudistuksen tavoitteiden saavuttaminen ehdotetuilla lainsäädäntömuutoksilla

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Ehdotusten vaikutukset

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Muut asiat

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

-

Pakkala Sirpa
Helsingin käräjäoikeus

Jokela Henna
Helsingin käräjäoikeus - Lausunnon valmistellut käräjätuomari Maritta
Pakarinen